

Olof Wilske

Juridiskt grundår på Campus Gotland 2014–2025

– och något om studieförutsättningar

1 En milstolpe

Sommaren 2025 markerade slutet på ett litet kapitel i Juridicums historia. Då avslutade nämligen de sista studenterna sina studier på Juridiskt grundår, ett kurspaket bestående av terminskurs 1 och terminskurs 2 som funnits på Campus Gotland sedan 2014. Paketet har även funnits i Uppsala men på senare år har den kvantitativa tyngdpunkten legat på Gotland. Från och med vårterminen 2026 ersätts grundåret av en ”grundtermin” med namnet ”Rättsordningens grunder” som i stort sett har samma innehåll som terminskurs 1. Någon motsvarighet kommer inte att finnas i Uppsala. I gengäld fördubblas studentantalet i Visby.

Jag har varit kursföreläsare på Juridiskt grundår vid Campus Gotland sedan 2019, och de flesta höstterminer även undervisat två seminariegrupper på T1-delen. Genom åren har jag haft hjälp av kolleger som antingen varit bosatta på Gotland eller som rest hit för kortare eller längre perioder.¹ Kännedomen om verksamheten i Visby är emellertid ganska

¹ Jag vill i detta sammanhang passa på att tacka ett antal lärare på Juridicum som undervisat grupper i Visby eller på andra sätt varit engagerade i grundåret på Campus Gotland: främst Susanne S:t Clair Renard, som varit Juridicums pionjär på Gotland och kursföreläsare under de första åren; Sverker Scheutz; Peter Strömgren; Carl Fredrik Bergström; Maria Bergström; Oskar Mossberg; Caroline Johansson; Mikael Hansson; Love Rönnelid; Anna-Sara Lind; Sara Holmström; och ett antal gästlärare, främst på T2. Utöver detta vill jag särskilt tacka de föreläsare som tagit sig tid att komma till Gotland och undervisa på plats, något som uppskattats mycket av studenterna som ofta känt sig en smula bortglömda. Även T1- och T2-amanuensernas insatser bör uppmärksammas,

grund hos de flesta som inte själva varit aktiva här, eller kanske ens besökt Gotland. Som en del av fakultetens historieskrivning vill jag med det här kapitlet försöka sprida lite ljus kring detta och även bidra med några reflektioner.

2 Juridiskt grundår i huvuddrag

Juridiskt grundår bestod alltså av två delkurser. Delkurs 1 motsvarade T1 och delkurs 2 motsvarade T2. Ämnesinnehållet och det allmänna upplägget har varit identiska med motsvarande kurser i Uppsala, även om smärre anpassningar har behövts. På delkurs 1 har således behandlats grundläggande konstitutionell rätt, EU-rätt och juridisk metod, medan delkurs 2 har omfattat grundläggande civilrätt, nämligen skadeståndsrätt, avtalsrätt, kontraktsrätt, fordringsrätt och arbetsrätt.

Från början fanns idéer om att Juridiskt grundår på Gotland skulle vara något helt annat och skilja sig radikalt från upplägget på T1 och T2 i Uppsala, men att det ändå skulle vara möjligt att under vissa förutsättningar få tillträde till juristprogrammet. Grundåret skulle i denna version bli en pedagogisk experimentverkstad, med breddad litteraturlista och ett mer holistiskt synsätt i linje med den *liberal arts*-tradition som vid sammanslagningen var stark på Campus Gotland. Detta visade sig dock vara svårsmält för delar av fakultetskollegiet, så grundåret blev i stället identiskt med motsvarigheten i Uppsala, dvs. T1 och T2, med några mindre justeringar såsom en extra PM-inlämning på T1-delen. Om detta kan man ha olika uppfattningar; å ena sidan var det synd att möjligheten att i mindre skala pröva något radikalt nytt inte togs tillvara, å andra sidan kan ingen nu anklaga studenterna som läst sitt första år på Gotland för att vara något annat eller sämre än en "äkt" Uppsalastudent.

Grundåret har varit en möjlighet att tillgodoräkna sig ett gediget block med juridiskt ämnesinnehåll i en annan utbildning, antingen en juristutbildning vid annat lärosäte eller inom ramen för en filosofie kandidatexamen, masterexamen eller liknande med andra huvudämnen. Främst har det emellertid fyllt en annan funktion (eller egentligen två). För juridiska institutionen har det varit en möjlighet att "fylla på" juristprogram-

speciellt Felicia Andersson som genom sin egen erfarenhet av grundåret på Gotland blev ett värdefullt stöd under sin anställningstid. Tack även till dekanus Anna Singer som genom sitt engagemang i nämnden för Campus Gotland bidragit till att stärka Juridicum's verksamhet i Visby.

met på termin 3, efter antagna studenter som hoppat av under de första två terminerna; och för studenter som inte har lyckats ta sig in på juristprogrammet den ordinarie vägen har grundåret utgjort en andra chans till antagning.

Hur har detta fungerat mer konkret? Grundpremissen har varit att studenter som uppnått betyget Väl godkänt på grundåret har garanterats en plats på terminskurs 3 i Uppsala. Betygsskalan på grundåret har alltså inte varit densamma som på juristprogrammet, men VG har i praktiken motsvarat nivån omkring BA. Det har i varje fall krävts en bra bit över nivån för Godkänt/B för att gå vidare till terminskurs 3. Betygsättningen på grundåret som helhet har utgjort en sammanvägning av betygen på T1- och T2-delarna, där ett sämre resultat på ena delen har kunnat vägas upp av ett bättre på den andra.

Det är tydligt att studenterna som söker till juridiskt grundår nästan (men inte helt) undantagslöst har sett det som en extra möjlighet att komma in på juristprogrammet, vilket alltså tyder på att möjligheten har varit välbekant. Nästan alla studenter uppger vid den första träffen med seminariegruppen att detta är en uttalad målsättning. Det är rimligt att anta att de flesta har sökt till programmet den ordinarie vägen, eftersom antagningspoängen till grundåret varit lägre än till juristprogrammen vid samtliga svenska lärosäten, vilket vi ska se i det följande.

3 Studenterna

Antagningskraven till juristprogrammet är som bekant höga. I flera års tid har juristprogrammet i Uppsala varit det enskilt mest sökta utbildningsprogrammet vid svenska universitet, med exempelvis 6 754 behöriga sökande höstterminen 2025 (av vilka 200 antogs och 178 påbörjade utbildningen).² Under perioden 2020–2025 har antagningspoängen i kvotgruppen för betyg legat mellan 20,30 som lägst och 21,56 för den sist antagna studenten (1,25 till 1,50 för den kvot som antagits via högskoleprovet).³ Hur som helst är vårt utbildningsprogram mycket attraktivt och har så varit under en lång följd av år, varför det inte är förvå-

² Det finns emellertid en mängd utbildningsprogram som har högre antagningspoäng, exempelvis civilingenjörsutbildningar, läkarprogrammen, psykologprogrammen och även juristprogrammet i Lund.

³ Statistik från Universitets- och högskolerådet, <https://www.uhr.se/studier-och-antagning/antagningsstatistik/>. Maximal betygspoäng är 22.5 och högsta poäng på högskoleprovet är 2.0.

nande att presumtiva studenter är uppmärksamma på alternativa vägar in på programmet.

På Juridiskt grundår vid Campus Gotland har antagningspoängen, som en jämförelse, legat mellan 18,75 och 19,17 under motsvarande period (och mellan 0,95 och 1,05 för den kvot som antagits genom högskoleprovet). Som konstaterats tidigare är det lägre än för samtliga juristprogram som ges vid olika svenska universitet. Antagningspoängen för juridiskt grundår i Uppsala har varit något högre än i Visby, och det har också visat sig att fler studenter från grundåret i Uppsala har lyckats ta sig in på betyg eller högskoleprov vid den ordinarie antagningen till programmet på vårterminen.

Studenterna som har sökt och kommit in på Juridiskt grundår har alltså i denna mening haft sämre förutsättningar än de som antagits direkt till programmet, i vart fall om man tänker sig att goda betyg eller resultat från högskoleprovet är en bra utgångspunkt för att klara studierna på juristprogrammet framgångsrikt. Till detta kommer att förutsättningarna för juridikstudier skiljer sig avsevärt åt mellan Uppsala och Visby, vilket jag återkommer till längre fram.

Mitt och andra lärares intryck är också att de studenter som har läst grundåret i Visby delvis har en annan social bakgrund än Uppsalastudenterna. Juristprogrammet i Uppsala karakteriseras av en kraftig överrepresentation av studenter med höga betyg och även en kraftig överrepresentation av studenter med högt utbildade föräldrar.⁴ ”Jag tror att många kolleger och studenter skulle vara överens med mig om jag påstod att det finns ett icke försumbart antal studenter på programmet som har föräldrar eller släktingar som antingen själva är jurister eller som åtminstone har studerat i Uppsala (eller annorstädes) och att dessa studenter på så sätt har den akademiska traditionen med sig. Inget uppseendeväckande i och för sig, men man bör vara medveten om att det kan vara en fördel att känna till akademiska begrepp, strukturer och koder redan i förväg.”⁵

Sammansättningen av studenter på Juridiskt grundår har sannolikt varit annorlunda. Här finns inte några systematiska studier att luta sig

⁴ Bryntesson A, Giorio L och Börjesson M, Uppsala universitets studentrekrytering. En övergripande kartläggning av program, kurser och forskarutbildning. HERO-rapport 2024:4, Uppsala universitets centrum för högre utbildning och forskning som studieobjekt.

⁵ Jag säger detta delvis av egen erfarenhet, eftersom jag kommer från en familj utan akademiska traditioner. Naturligtvis går detta underläge att ta igen, men den fördel i självförtroende som bekantskap med akademien och juridiken kan ge ska inte underskattas.

mot, men mycket talar för att det har varit fler studenter med icke-akademisk och utländsk bakgrund bland studenterna på grundåret, även om juristbarnen har varit representerade även här. Intrycket bygger på de presentationer som studenterna har gjort när de börjat på grundåret.

Som mångårig lärare på terminskurs 1 i Uppsala och på grundåret i Visby är även min erfarenhet att grundårsstudenterna är sämre förberedda på utbildningens krav än vad programstudenterna är. Det kan gälla sådant som läs- och skrivförmåga, begreppskänedom och allmänbildning. Många kompenserar för detta genom en herkulisk arbetsinsats, varom mera nedan.

Kan man mot bakgrund av detta våga påstå att grundåret har varit en möjlighet för Juridicum att bredda sitt rekryteringsunderlag bortom det traditionella? Breddad rekrytering var en av flera viktiga frågor som fanns med i diskussionerna vid grundårets tillblivelse. Även grundårets föregångare JIK II (Juridisk introduktionskurs II) hade ett sådant motiv.⁶ Och det kan mycket väl vara så att en breddad rekrytering av juriststudenter blivit ett faktiskt resultat av grundåret.

Av de drygt 50 studenter som antagits till Juridiskt grundår på Gotland varje hösttermin har ett varierande antal, oftast omkring hälften, lyckats uppnå betyget Väl godkänt och således kunnat fortsätta studierna på terminskurs 3 i Uppsala. En översiktlig genomgång i Ladok visar att det har gått bra för de allra flesta av dessa, även om enstaka exempel på oavslutade studier finns (och för sådant kan det ju finnas många olika skäl). Uppskattningsvis omkring nittiofem procent av de studenter som gått vidare från juridiskt grundår på Gotland har tagit examen, vilket får betecknas som framgångsrikt. Att komma in på juristprogrammet och sedan avsluta studierna är en dröm för de flesta grundårsstudenter, och i allmänhet resultatet av mycket hårt arbete och viljestyrka. Tröskeln till studierna på juristprogrammet är hög för många (och har blivit högre på senare år),⁷ men den är särskilt hög för Visbystudenterna av skäl som framkommit i det föregående. Grundårsstudenterna måste dessutom visa en högre grad av förmåga än programstudenterna; de förra måste prestera på BA-nivå för att få gå vidare, medan de senare ju endast måste klara

⁶ <https://www.dagensjuridik.se/nyheter/uppsala-universitet-studenternas-representanter-i-fakultetsnämnden/>, Dagens juridik 2012-12-20.

⁷ Juridicums prodekan Joel Samuelsson i Affärsvärlden om att läsningen är en utmaning för allt fler: <https://www.affarsvarlden.se/artikel/universiteten-om-juriststudenter-allt-svarare-att-ta-till-sig-stora-textmangder>, Affärsvärlden 2024-10-03.

godkänt (B) för att stanna kvar på utbildningen. Sammantaget innebär detta att grundårsstudenter med sämre grundförutsättningar måste överprestera i jämförelse med programstudenter med bättre grundförutsättningar, vilket är synnerligen krävande – men också har gett goda resultat för de som lyckas.

4 Uppsala och Visby – olika akademiska världar

Campus Gotland blev en del av Uppsala universitet 2013 samtidigt som Högskolan på Gotland upphörde, allt efter beslut av riksdag och regering. Högskolan hade då sedan 1998 funnits som eget lärosäte – Sveriges minsta regionala högskola – och bedrivit utbildningssamarbeten bland annat med Kungliga Tekniska högskolan. Någon sammanhållen juridisk utbildning hade inte funnits i Visby, förutom en campusbaserad Juridisk översiktskurs och en nätbaserad motsvarighet, den senare med hundratals studenter varje vårtermin. Utöver detta gavs även juridiska kurser inom ramen för andra utbildningsprogram, såsom ekonomiprogrammet och kandidatprogrammet för speldesign.

Campus Gotland är inte någon självständig enhet inom universitetet, utan en plats där fakulteter och institutioner vid Uppsala universitet kan välja att bedriva verksamhet. Nämnden för Campus Gotland ska utveckla och samordna verksamheten, tillsammans med rektorsrådet för Campus Gotland och Gotlandskollegiet, som är ett representativt organ med en rådgivande roll. De flesta beslut om utbildnings- och forskningsverksamheten fattas emellertid av de på Campus verksamma uppsalainstitutionernas prefekter och styrelser, för Juridicums del fakultetsnämnden, samt av rektor.

På Campus Gotland bedriver 12 institutioner undervisning och forskning hösten 2025. De som har den mest omfattande verksamheten är institutionen för arkeologi, antik historia och kulturvård, institutionen för speldesign (den enda institutionen som endast finns i Visby) och institutionen för geovetenskaper, men på campus utbildas även systemvetare, lärare och sjuksköterskor och det finns ett omfattande utbud av kurser inom samhällsgeografi, hållbar utveckling, energiteknik och företagsekonomi. En relativt stor andel av studenterna kommer från utlandet. Den tvärvetenskapliga forskarskolan GRASS sysselsätter ett tiotal doktoran-

der vid olika institutioner inom hållbar utveckling, de flesta från andra länder.

Juridiska institutionen har fram tills nu i utbildningsväg haft Juridiskt grundår och i forskningsväg doktoranden Harsh Vardhan Bhati i miljö-rätt samt den forskning jag själv bedrivit, men forskningsmiljön för vår del befinner sig i praktiken i Uppsala. Våren 2026 tillkommer en lektor i offentlig rätt, men det är fortfarande för liten kritisk massa för att kunna skapa en egen forskningsmiljö. Eventuellt tillkommer längre fram ett lektorat och en ännu en doktorand i miljö-rätt. Den 29 augusti 2025 passerades en milstolpe då den första juris doktorn disputerade på Campus Gotland, nämligen nyssnämnde Harsh Vardhan Bhati.

Införandet av juridiskt grundår var en relativt stor satsning, som byggde på att lektorn Susanne S:t Clair Renard, disputerad i EU-rätt i Uppsala, redan fanns på plats i Visby. Dessutom fanns tillgång till extra ekonomiska resurser. Upplägget byggde, som beskrevs inledningsvis, på terminskurserna 1 och 2, och en möjlighet att ansluta till programmet på terminskurs 3.

Förutsättningarna för studenter i Visby skiljer sig på flera avgörande sätt från hur det är att studera i Uppsala. Uppsala är Sveriges äldsta universitetsstad, där juridisk utbildning bedrivits sedan starten 1477. I Uppsala finns hela den juridiska fakulteten, Juridiska föreningen, Juridiska biblioteket och en mängd äldre studenter vid programmet, förutom hela det övriga utbudet med nationer och traditionellt studentliv. Uppsala universitet är kort och gott en svensk akademisk arketyyp med allt vad det innebär av obestridlig auktoritet och självförtroende.

Gotland fick högskola 1998 med ett utbildningsutbud som i stor utsträckning riktade sig till den regionala arbetsmarknaden och där många studenter läste på distans. Den regionala akademiska traditionen är svag. Andelen gotlänningar med högre utbildning är lägre än i resten av riket⁸ och befolkningen i Gotlands län har lägre andel med högskoleerfarenhet än befolkningen i alla övriga län.⁹ Det geografiska läget med avstånd till fastlandet innebär dessutom såväl fysisk som psykologisk distans. När jag återkom till universitetet 2019, som lektor i konstitutionell

⁸ Nuläge och utmaningar. Nulägesanalys och kunskapsunderlag för ny regional utvecklingsstrategi för Gotland. Avdelningen för regional utveckling, Region Gotland, oktober 2019 (RS 2018/1237).

⁹ HERO-rapport 2024:4 (se ovan fotnot 4).

rätt vid juridiska institutionen på Campus Gotland,¹⁰ var det tydligt att det fanns en del att överbrygga i form av missförstånd, ”vi och dom”-tänkande och olika akademiska och administrativa praktiker. Från gotländsk horisont kunde nog den oformliga akademiska jätten norr om Stockholm uppfattas som en dryg översittare utan förståelse för de lokala förutsättningarna, och i Uppsala kunde det suckas över ö-mentalitet och besväret med att bemanna kurserna i Visby.

5 Att studera vid Campus Gotland

Dylika småaktigheter har med tiden gått att överbrygga, och jag tycker att Uppsalakollegernas intresse för Juridiskt grundår har blivit större med åren. Värre är det med de mer konkreta skillnaderna i studenternas studiemiljö. Har man endast studerat i Uppsala är det lätt att ta hela den akademiska infrastrukturen där för given. Som redan omtalats ovan tänker jag då på sådant som bibliotek, studentkår (Juridiska föreningen), närvaron av ett komplett lärarkollegium och även äldre studenter att fråga till råds. I Uppsala sker insocialiseringen i det akademiska livet, och för vår del juristrollen, automatiskt. Inget av detta finns i Visby.

Jo, Almedalsbiblioteket finns, och det har många förtjänster (inte minst är det något av en arkitektonisk pärla), men det utgör både folk- och universitetsbibliotek samtidigt, och utbudet av juridisk litteratur består av några hyllor. Förvisso har studenterna tillgång till Uppsala universitetsbiblioteks alla elektroniska resurser, men själva miljön och den ständiga tillgången till specialiserade bibliotekarier saknas. De mest ambitiösa och försigkomna studenterna löser naturligtvis detta ändå, exempelvis med fjärrlån eller genom att besöka bibliotek när de är på fastlandet.

Jo, studentkåren Rindi finns, och den erbjuder vissa sociala aktiviteter för studenterna vid campus, men den ska räcka till för en bred studentpopulation. Sedan 2022 har Rindi och Juridiska föreningen i Uppsala ett avtal om att JF ska sköta studiebevakningen gällande studenterna vid Juridiskt grundår, vilket medfört en avsevärd förbättring i detta avseende. Sedan avtalet ingicks har JF också besökt grundårsstudenterna i Visby någon gång varje termin och ordnat såväl sociala träffar som seminarier om studieteknik – ett mycket berömvärt och uppskattat initiativ! Tyvärr kan det bara delvis kompensera för bristen på permanent närvaro.

¹⁰ Efter disputation 2009 var jag verksam vid Riksdagens utredningstjänst 2009–2017 och vid Statskontoret 2017–2019.

De allra flesta studenterna på grundåret kommer från fastlandet; under mina år som kursföreläsare har det som mest varit fem gotländska studenter i en årskull. För studenterna från fastlandet är Gotland i de allra flesta fall en helt ny värld, även om några besökt ön tidigare. Många känner sig lite vilsna och "luftlandsatta". Inte så få har just avslutat gymnasiet och bor för första gången själva i egen eller delad bostad. Gotland och Visby är underbara platser på många sätt, men att flytta till en ö för att påbörja en krävande utbildning är speciellt, särskilt när höstmörker och hemlängtan sätter in. Tio mil av Östersjön skiljer Gotland från det svenska fastlandet, men det psykologiska avståndet är desto större, och det blir inte bättre av att resorna hem kostar betydligt mer tid och pengar än för de flesta Uppsalastudenter. Den som flyttar till Uppsala för att påbörja juristprogrammet kastas (ofta) rätt in i en virvelvind av nya vänner, nollning och nationsliv som kanske rentav får recentioren att glömma allt om den forna hemorten – ungefär så var det i alla fall för mig när jag kom till Uppsala. Den som kommer till Visby för att läsa juridiskt grundår kommer för att bli prövad, mätt och vägd i (en ofta brinnande) förhoppning om att nästa år få ansluta till allt det där i Uppsala. Det är någonting helt annat.

Till detta kommer att vissa undervisningsmoment har fått genomföras på distans, särskilt en del föreläsningar men ibland även PM-handledning. Det har nog bidragit till en känsla av att komma i andra hand och att inte räknas lika mycket som studenterna i Uppsala.

De från början drygt 50 studenterna brukar bli färre under läsårets gång, till sommaren återstår vanligen 40–45. Några hoppar av tidigt i en insikt om att juridiken inte var något för dem, andra kämpar på trots dåliga resultat, och jobbar sig i en del fall fram till ett godkänt resultat efter omtentor och kompletteringar. Som framgått ovan går det ju också bra för en del, oftast omkring hälften, och det är vanligt att få bättre resultat den andra terminen. Det kan hänga ihop med att T2-juridiken tilltalar fler studenter, men också på att det tar tid att komma in i studierna, den juridiska begreppsvärlden osv. Gemensamt för nästan alla studenter på grundåret är att de lägger ner en enorm arbetsinsats under året. Det finns givetvis många flitiga studenter på termin 1 och 2 i Uppsala, men de särskilda omständigheterna på Gotland – trycket på att få VG, ensamheten, de relativt Uppsala sämre studieförutsättningarna – tvingar fram exceptionella ansträngningar hos många.

Den som har studerat Juridiskt grundår på Campus Gotland har fått genomgå ett särskilt slags prövning, både mänskligt och akademiskt. Stu-

denterna har investerat ett år av sitt liv (och av sina CSN-terminer) i ett projekt med ovisst utgång. För många går det bra, och det är alltid roligt att träffa studenter i Uppsala som jag haft på Gotland. Men ibland undrar jag vad det har blivit av de andra.

6 Vad säger studenterna själva? En enkät- och intervjustudie

Kunskap om studenters attityder kan inhämtas på olika sätt. I vår verksamhet är sannolikt kursutvärderingar och protokoll från kursråd de mest lättillgängliga, liksom undersökningar, yttranden och ställningstaganden som görs av Juridiska föreningen i egenskap av studentkår. Alla källor har sina brister; svarsfrekvensen vid kursutvärderingar är i allmänhet låg, och det finns skäl att anta att både utvärderingar, kursråd och skrivelser från JF tenderar att fokusera på problem och svårigheter av olika slag. Sådant måste naturligtvis uppmärksammas, men vi kanske inte får en fullständig bild av hur studenterna ser på sin utbildning genom den typen av material.

Som doktorand slutförde jag aldrig den universitetspedagogiska grundkursen, varför jag som nyanställd lektor snarast förväntades genomgå densamma. När jag gjorde det under vårterminen 2021 hade jag undervisat två kursomgångar på grundåret, och hade börjat ställa mig en del frågor om hur studenterna upplevde övergången till akademiska studier, hur de uppfattade sina egna förkunskaper i relation till kursens krav, och hur deras personliga och akademiska utvecklingsprocess såg ut under året. Jag bestämde mig därför för att genomföra det projektarbete som ingick i pedagogikkursen på ett sådant tema.

För att genomföra studien använde jag mig av en enkät och intervjuer. Båda omfattade studenter som läste Juridiskt grundår 2020–2021. Syftet med enkäten var att samla in ett brett underlag av uppfattningar om grundåret i den aktuella studentgruppen.¹¹

¹¹ Enkäten genomfördes anonymt och alla studenter gav möjlighet att delta. 19 av 47 studenter besvarade enkäten, vilket motsvarar en svarsfrekvens om ca 40 procent. Frågeformuläret innehöll frågor om respondenternas allmänna bakgrund och studiebakgrund, upplevd svårighetsgrad på kursen Juridiskt grundår, upplevda förkunskaper vid kursens start, vilka de eventuella bristerna i förkunskaper har bestått i, om något i kursen borde ändras med tanke på förkunskapsläget, upplevd arbetsbelastning på kursen och om respondenterna upplevde att de klarade av mer nu än vid kursens början. Det fanns dessutom ett fritextfält för andra kommentarer.

Några resultat från enkätstudien var följande. De flesta uppfattade kursens svårighetsgrad som hög eller lagom, med en övervikt mot hög svårighetsgrad. Ungefär hälften ansåg att de egna förkunskaperna var otillräckliga för att klara av kursen med en rimlig arbetsinsats, medan den andra hälften ansåg att de hade tillräckliga förkunskaper. Bland dem som ansåg att de hade för dåliga förkunskaper angavs mer specifikt dålig allmänbildning, dålig kunskap om hur det svenska samhället fungerar, svårigheter att förstå kurslitteraturens innehåll och/eller vad lärarna pratade om, samt även bristfällig studieteknik. På en fråga om kursens innehåll borde ändras mot bakgrund av de upplevda egna förkunskaperna, svarade en majoritet att det inte var nödvändigt eftersom de hade lärt sig det som behövdes under kursens gång. Några efterlyste dock mer skriftlig färdighetsträning.

En stor majoritet angav i enkätsvaren att de upplevde kursens arbetsbelastning som hög eller mycket hög. En lika stor majoritet uppgav att de vid kursens slut klarade av betydligt mer än de hade trott om sig själva vid kursens början. Flera angav i fritext att de hade utvecklats extremt snabbt både kunskapsmässigt och personligt hänseende. Flera skrev att studieformen med problemorienterad pedagogik varit en utmaning som ställde stora krav på personligt ansvarstagande, men att kursen också varit mycket lärorik och allmänbildande.

Intervjuerna genomfördes i ett senare skede och syftade till att fördjupa vissa frågeställningar. Till dessa gick en allmän förfrågan till alla studenter ut och de som anmälde intresse (sex stycken) blev intervjuade. Vid intervjutillfället fick intervjupersonerna först själva beskriva hur de upplevde kursens första veckor. Därefter följde ett ganska fritt samtal med utgångspunkt i samma frågor som enkäten.

Intervjustudien bekräftade i stort vad som framkommit i enkätsvaren, med viss fördjupning och reflektion. Några exempel får räcka här. Två av intervjupersonerna hade dyslexi och angav var för sig, kanske något överraskande, att de hade upplevt detta som en styrka eftersom de var vana att vid anstränga sig, att skapa strukturer och att låta läsningen få ta tid. De menade att den tidigare erfarenheten av ansträngning och tålamod gav en komparativ fördel gentemot andra studenter (som haft det lättare), även om den stora volymen kurslitteratur alltså var en utmaning. En annan intervjuperson konstaterade att hen inte hade reflekterat så mycket över vad övergången till universitetsstudier skulle innebära jämfört med gymnasiet, exempelvis avseende det egna ansvaret: "Ska jag sitta här och lära

mig själv, liksom?” – vilket naturligtvis gjorde omställningen påtaglig. Flera efterlyste mer vägledning kring studieteknik i början.

Den lilla studien gav, som jag såg det då, fog för två upplyftande slutsatser som jag tycker blir bekräftade i samtal med tidigare grundårsstudenter som jag träffar i Uppsala. Den första var att kursen Juridiskt grundår av de flesta upplevdes som starkt utvecklande, såväl på ett akademiskt som ett personligt plan. Trots att många upplevde kursstarten som något av en chock, och att det krävts mycket arbete för att hitta fungerande arbetsstrukturer och studieteknik, var erfarenheten för många positiv eftersom de hade upplevt en så stark utveckling. Det var inte ett resultat som jag väntade mig, men ger stöd för att en kurs kan vara både svår och arbetskrävande utan att vara oöverstiglig.

En annan upplyftande slutsats var att bristfälliga förkunskaper inte alltid behöver vara ett problem, eftersom de i rätt stor utsträckning kan kompenseras under kursens gång. Det blir visserligen inledningsvis mer ansträngande för studenter och lärare, och det är möjligt att man hade kunnat komma längre med det egentliga stoffet om man inte hade behövt kompensera för bristande förkunskaper. Det väcker också frågor om hur det står till på gymnasienivån på en del håll, särskilt när gymnasieprogram betecknas som ”högskoleförberedande”. När det gäller mitt eget ämne, den konstitutionella rätten, är jag bekymrad över hur ungdomsskolans smått bombastiska demokratiuppdrag är tänkt att fungera, givet att så många studenter själva uppger dåliga kunskaper om demokratiens konkreta mekanismer. Vid senare kursomgångar har jag genomfört (anonyma) diagnostiska förkunskapsprov vid kursstarten, vilka i stort har bekräftat denna bild. Men det är ändå uppmuntrande att motiverade och ambitiösa studenter, tillsammans med engagerade lärare, kan överbrygga trösklarna.

7 Att undervisa vid Campus Gotland

Som kursföreläsare på Juridiskt grundår har jag varit den enda permanent placerade läraren på Campus Gotland sedan Susanne S:t Clair Renard gick i pension.¹² Flera andra har gjort viktiga insatser (se ovan fotnot 1), men som den enda konstanta närvaron och representanten för

¹² 2019–2021 var jag bosatt i Uppsala och pendlade till Visby för undervisningen. 2022 flyttade jag med min (Gotlandsbördiga) hustru och våra tre barn till ett hus utanför Klintehamn och vi är nu alltså bosatta på ön.

juridiska institutionen har rollen som kursföreståndare varit ganska speciell, inte minst i studiesocialt hänseende. Bemanningen på T1-delen har fungerat bra eftersom jag som fast anställd på Gotland kunnat undervisa lejonparten. Eftersom kursinnehållet är detsamma som på T1 i Uppsala har samarbetet med kursledningen där varit självklart. Vi har arbetat tillsammans med att utveckla kursmaterialet, schemat har i huvudsak varit synkroniserat mellan Uppsala och Gotland, och vi har hjälpts åt med lärarmöten och andra gemensamma frågor.¹³ Vid några tillfällen försökte vi tillsammans åstadkomma ett gemensamt och delat kursföreståndarskap för T1 och grundåret, men det gick institutionsledningen tyvärr inte med på. Ensamheten i både lärar- och kursföreståndarrollen på Gotland har varit en sårbarhet vid sjukdom och annan frånvaro men har lyckligtvis gått att lösa när sådant uppkommit.

Vårterminerna, med T2-delen, har varit bekymmersam i bemanningshänseende eftersom det inte har gått att rekrytera en permanent lektor i civilrätt till Gotland; den har i perioder till stor del fått undervisas av gästlärare och denna omständighet har sannolikt spelat en stor roll när grundåret från och med 2026 görs om till en grundtermin, endast omfattande T1-materia.

Den tydligaste skillnaden mot Uppsala är att relationen till studenterna ofrånkomligen blir mer personlig. Det är en erfarenhet som jag tror att jag delar med alla som undervisat på Gotland, särskilt de som varit här längre perioder. Jämfört med många andra utbildningar vid Uppsala universitet är det kanske i och för sig så att relationen mellan lärare och student är mer personlig, eller åtminstone mindre opersonlig, på juristprogrammet. Det är ju exempelvis vanligt att en seminarielärare följer en seminariegrupp under en längre tid, ibland en hel termin. Men på Gotland blir detta ännu mer påtagligt i en miljö med 50 studenter och en fast lärare. För någon som kommer direkt från gymnasiet blir det kanske svårt att uppfatta skillnaden mellan lärarrollen på gymnasiet och den akademiska motsvarigheten. Det ställs många frågor om allt mellan himmel och jord och inte sällan har jag efter bästa förmåga förväntats ge råd om hur besvärliga hyresvärdar eller parkeringsvakter ska hanteras. Psykosociala problem av olika slag, även allvarliga sådana, är ganska vanliga och jag har fått ägna en del tid åt stödjande samtal och att förmedla kontakter med Studenthälsan och den regionala hälso- och sjukvården.

¹³ Här vill jag tacka Patrik Bremdal, Moa Dahlin, Caroline Taube, Iain Cameron och Mikael Ruotsi för gott samarbete genom åren.

Även om stödstrukturer finns på Campus Gotland liksom i Uppsala, är det naturligt för många studenter att vända sig till den enda "vuxna" person på plats som de känner och har förtroende för, och det har i många fall varit kursföreståndaren. Det är svårt att under sådana förhållanden vara helt avvisande, tycker jag, även om jag strängt taget egentligen tycker att sådant inte hör till en universitetslärares uppgifter.

Det allra vanligaste problemet har nog varit olika typer av samarbets-svårigheter mellan studenter. Jag vet att det verkar ha blivit vanligare överallt, liksom studenter med olika typer av särskilda behov och en försämrad läs- och skrivförmåga över hela linjen. Men återigen måste jag lyfta fram de särskilda omständigheterna som gör sig gällande på Gotland.

Med bara två seminariegrupper och sammanlagt 50 studenter finns det begränsade möjligheter att laborera med bas- och seminariegrupper när något inte fungerar. En del studenter har haft svårt att acceptera upplägget med basgrupper och dyker inte upp på mötena, eller har inte förberett sig. (Med risk för att bli tjugig: jag vet att allt detta förekommer i Uppsala också. Men det är på en annan nivå, tro mig). En del studenter hanterar de påfrestningar som grundåret innebär genom att antingen isolera sig eller skapa konflikter. Det är ofta svårt för en lärare att uppfatta vad som rör sig i studenternas inbördes relationer, vilket nog oftast är bra, men oftare än önskat har jag blivit uppsökt av studenter för att hjälpa till att lösa problem av detta slag. Som sagt, jag tycker det är svårt att i sådana situationer lämna studenterna åt sitt öde, särskilt som det kan påverka många fler än de direkt inblandade. Gränsen har jag dragit vid sådant som helt uppenbart inte är studierelaterat, exempelvis studenter som blivit osams på krogen.

"Papparollen" är alltså en påtaglig skillnad mot hur det är i Uppsala, särskilt på grund av alla kringstrukturer som finns där. Den har ibland varit svår och ansträngande, men i huvudsak tycker jag det har fungerat väl. Och jag vill understryka att den här mer personliga relationen till studenterna också är väldigt givande! Som lärare på Gotland har jag ofta känt mig mer uppskattad än i Uppsala, och det är inte ovanligt att studenter hör av sig efter avklarad grundår och tackar för ett bra år, även personer som inte fått tillräckligt bra resultat för att ta sig vidare på juristprogrammet.

En annan sida av kursföreståndarskapet har varit mindre angenäm. Jag har nämligen också varit examinerator, dels för T1-delen, men också för grundåret som helhet. När T2-tentan är avklarad och resultaten rapporterats in har det alltså fallit på min lott att räkna ihop de sammanlagda

resultaten och ta ställning till gränsfall. Eftersom i princip alla hoppas på att komma in på programmet innebär detta i realiteten att jag (och tidigare kursföreståndare) har fått agera grindvakt och avgöra vem som får och inte får möjligheten att komma in på T3. Någon kanske undrar vad svårigheten med detta är. Antingen är väl poänggränsen uppnådd, eller så är den inte det? Verkligheten är mer komplicerad, vilket alla vet som har bedömt PM, tentamina och andra examinerande uppgifter. Till detta kommer den mer personliga relation som man byggt upp till studenter under grundåret, och vetskapen om den personliga investering de har gjort. På gott och ont är det lättare att (i snäv mening) vara rättssäker i en mer opersonlig miljö med hundratals studenter, och när inte drömutbildningen står på spel. Ibland har udda fått vara jämnt.

Slutligen vill jag påtala en annan positiv sak med undervisningen på Gotland, förutom miljön i Visby och Campus Gotlands läge vid Östersjöns strand (Fyrisån är tyvärr fullständigt hopp- och meningslös i jämförelse): studenterna. Att gilla studenter är förstås en grundförutsättning för att trivas med yrket och, i många fall, för att bedriva framgångsrik undervisning. Att undervisa i Uppsala är alltid trevligt, och på juristprogrammet är vi bortskämda med studenter som har goda intellektuella och sociala förutsättningar (även om vi klagar ibland). Att möta studenterna på Juridiskt grundår på Gotland är lite annorlunda. De har en mer varierad bakgrund, högre trösklar att ta sig över, men en glädje, en kunskaps-törst och en vilja av stål som har imponerat stort på mig under åren som kursföreståndare. Jag är övertygad om att de utgör ett värdefullt tillskott till juristkåren, som vi annars hade gått miste om.

8 Framtiden

Vårterminen 2026 blir början på det som ska ersätta grundåret: kursen ”Rättsordningens grunder”, en juridisk grundtermin med samma kursinnehåll som T1. Dubbelt så många studenter, 100 stycken, antas till kursen. Betygsskalan ska vara densamma som på programmet, alltså B, BA, AB, och den som får BA på kursen ska erbjudas plats på terminskurs 2 i Uppsala.

Flera skäl ligger bakom förändringen. En är, som nämnts tidigare, svårigheten att rekrytera en fast civilrättslektor till Campus Gotland och den följetong av tillfälliga lösningar som blivit resultatet av det. Ett annat skäl har varit grundårets användbarhet: hur ska den som inte blir antagen till juristprogrammet kunna dra nytta av den genomförda kursen? T1 och

T2 är materiellt ganska olika även båda är nyttiga på sitt vis. Under en period var det exempelvis möjligt för ekonomstudenter på Campus Gotland att läsa T2-delen för tillgodoräknande i examen; tyvärr blev resultatet inte så lyckat.

Kombinationen av de två terminerna, som komponent i en huvudsakligen icke-juridisk utbildning, är däremot mindre självklar. Med enbart T1 i bagaget får man ingen civilrätt, men väl något som kan betecknas som värdefull medborgarkunskap och grundläggande juridisk begreppsallmänbildning. Kanske blir det lättare att sälja in som komplement till andra utbildningar. För den som söker kursen Rättsordningens grunder med avsikten att ta sig in på juristprogrammet, blir investeringen i tid och pengar mindre om projektet skulle misslyckas. En fördel är att jag får en kollega på Campus Gotland i form av en ny lektor i offentlig rätt, Hedvig Bernitz. Det ser jag fram emot. Möjligheterna skulle öka ytterligare om ett lektorat i miljö rätt blev av, särskilt när det gäller samarbetet med andra utbildningar och forskningsmiljöer på Campus Gotland.

Det finns säkerligen nackdelar också. "Prövotiden" för presumtiva studenter på juristprogrammet blir kortare; studenterna måste bevisa sin förmåga på en termin i stället för två. Med 100 studenter under en termin kommer relationen mellan lärare och studenter, på gott och ont, bli mer lik den i Uppsala, alltså lite mindre personlig. Det ska också bli intressant att se hur den ökade antagningen påverkar studentunderlaget och hur antagningspoängen kommer att se ut. Lokalsituationen på campus, och tillgången på bostäder för studenter i Visby, är andra saker att fundera på. Det blir spännande!